

КОД ЖЫЦЦА

У гэтым свеце ўсё падлягае сваім законам. Нават у прыродзе вызначаны поры года: мы разумеем, па якіх правілах жыць, калі лета змяняецца восенню, а далей прыходзіць зіма. Людзі таксама вызначаюць правілы — дзеля таго, каб пазбегнуць непатрэбных не-

чаканасцяў і пралічыць шляхі на будучыню. Яны пішуць законы. Нашы продкі зразумелі каштоўнасць гэтай справы з часоў Вялікага Княства Літоўскага; мы, іх нашчадкі, высока трымаем марку і ўдасканалываем свае законы.

Заканатворчая дзейнасць — таксама творчасць, якая робіцца шляхам думкі, логікі. Як любая творчасць, яна накіравана на тое, каб паляпшаць, упрыгожваць, гарманізаваць жыццё. Асабліва гэта можна сказаць пра заканадаўства ў галіне культуры: праект Кодэкса аб культуры быў вынесены на абмеркаванне грамадскасці летась, але (як сімвалічна!) павінен быць прыняты ў Год культуры, абвешчаны ў Беларусі. Што прынцыпова новага ён адкрые для развіцця сферы? Якія яе кірункі выклікаюць найбольш клопату? Гэтыя пытанні мы абмяркоўвалі з зацікаўленымі асобамі: тымі, хто заканадаўства піша, і тымі, хто будзе потым па ім жыць.

СТАР. 4

Творчасць
паводле закона
і закон
дзеля творчасці

КОДЖЫЦЯ

УДЗЕЛЬНІКІ «КРУГЛАГА СТАЛА» У «ЗВЯЗДЗЕ»:

Алена ВЕШТАРТ, начальнік юрыдычнага аддзела Міністэрства культуры Беларусі.

Наталля КУЧЫНСКАЯ, намеснік старэйшай Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным рэзідзіі.

Святлана САРОКА, член Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальна-нага сходу Беларусі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным рэзідзіі.

Рыгор СІТНИЦА, старэйшы Беларускага саюза мастакоў.

Аляксандр СУША, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці.

Ігар ЧАРНЯУСКІ, начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Беларусі.

БІБЛІЯ КУЛЬТУРЫ

«ЗВЯЗДА»: Падчас прадастаўлення праекта кодэкса ў Авалянай зале парламента ішла гаворка пра тое, што гэты дакумент — доўгачаканы. Патлумачце, калі ласка, хто яго чакае і чаму?

Наталля КУЧЫНСКАЯ: Коджэ Рэспублікі Беларусі — Аб'яднаная — гэта дакумент, якога чакаюць і творцы, і работ-

нікі культуры, і службовыя асобы, і простыя грамадзяне — карыстальнікі культурных дабрач. Абарманаванне ў Авалянай зале яшчэ раз прадэманстравала, што зацікаўленасць дакументам высокая: дэпутаты задалі больш за дзясятка пытанняў. І жшчывых, і накіраваных на ўдасканаленне праекта.

Работнікам культуры коджэ патрэбен як сістэмны дакумент, якім зручна карыстацца, выконваючы свае прафесійныя абавязкі. Дакладна ведаю аб гэтым з сустрэч у маёй выбарчай акрузе. Будучы коджэ павінен стаць заканадаўчым імпульсам для развіцця культуры. Ён змяшчае нормы, якія даюць «з'явіліся свята» ўдасканаленню гэтай сферы.

Алена ВЕШТАРТ: Коджэ будзе карысны не столькі нават спецыялістам, якія добра арыентаваны ў гэтай сферы, холькі любому грамадзяніну Беларусі: каб ведаць, якія ён мае правы і абавязкі, калі ідзе ў тэатр, бібліятэку або музей...

У праекце мы не проста сабралі ўсе нормы пад адну вокладку, але і сістэматызавалі, аб'ядналі іх, ліквідавалі неадпаведнасці. Пастараліся зрабіць дакумент сучасным і зразумелым. Думаю, галоўная яго якасць — даступнасць: ім лёгка будзе карыстацца.

Святлана САРОКА: Культура — гэта душа народа, духоўнае здароўе і класарод нацыі, імяд нашай краіны. На фарміраванне духоўнага патэнцыялу чалавека, на развіццё сучаснай культуры Беларусі працуюць дзясяткі тысяч самаададдзеных, таленавітых і апантаных людзей, дзякуючы якім зберагаюцца лепшыя культурныя традыцыі нацыі, з'яўляюцца новыя творы мастацтва. Культура Беларусі развіваецца, аб'яднаючы далёка за межамі краіны. Коджэ неабходны, каб сістэматызаваць заканадаўства ў сферы культуры, спрадзіць яго прымяненне і палепшыць умовы для працы ўстановаў культуры і людзей, якія працуюць у гэтай сферы.

Коджэ Рэспублікі Беларусі «Аб культуры» будзе першым на постсавецкай прасторы і наогул у свеце. Пастаянная камісія Савета Рэспублікі Нацыянальна-нага сходу Рэспублікі Беларусі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным рэзідзіі правяла маніторынг сярод арганізацый, устаноў культуры і профільных упраўленняў абласных і Мінскага гарадскога выканаўчых камітэтаў. Мы аналізавалі навуковыя даследаванні, публікацыі ў сродках масавай інфармацыі, акты заканадаўства замежных дзяржаў, якія рэгулююць культуру дзейнасці.

Праект кодэкса быў з самага пачатку размешчаны на сайце Міністэрства культуры і, лямануючы з этапу абмеркавання яго канцэпцыі, кожны грамадзянін Беларусі можа прапанаваць свае ідэі. Заканапраект, нарэшце, прайшоў складаную юрыдычную экспертызу Цэнтрам заканадаўства і прававых даследаванняў Беларусі.

Аляксандр СУША: Запратрабаванасць кодэкса была зразу меляз з самага пачатку. Натуральна, што было і пытанне: наколькі патрэбен такі дакумент уласна арганізацыям культуры, а там больш яе неіснуючыя лізізаваным суб'ектам? Але сам па сабе факт навукаў ідэі распрацоўкі кодэкса сведчыць пра сталасць заканадаўства і культуры, пра пэўную самапавагу да сябе.

Культура — гэта сфера амаль што неабсяжная. З пункту гледжання навукі, культура — гэта ўсё, што створае чалавекам. Мы гаворым пра палітычную, прававую, педагагічную культуру. У сувязі з гэтым заўсёды былі цяжкасці з міжведамасным характарам гэтай сферы. Напрыклад, калі мы гаворым пра бібліятэкі, то фармальна звяртаемся да Закона «Аб бібліятэчнай справе», дзе Міністэрства культуры ўпаўнаважана вырашаць любыя пытанні, але на практыцы зрабіць гэта цяжка, бо бібліятэкі знаходзяцца ў падпарадкаванні самых розных ведамстваў. Наўнясць кодэкса сведчыць пра новыя дасягненні надвадцатаснага ўзроўню развіцця культуры, пра агульнадзяржаўны падыход у гэтай сферы.

Рыгор СІТНИЦА: Я заўсёды кажу: культура замалоюе нацыю ў вечнасці. Гучыць пафасна, але гэта праўда. І загубіць яе вельмі проста. Дзякуй Богу, што з'яўляецца коджэ — гэта сведчанне, што мы вырастаем «з дзіцячых штонікаў» і становімся дарослай краінай і дарослай нацыяй. Гэта сведчанне, што Беларусь сапраўды становіцца Беларусаю, бо імае ў каго (а мабыць, ва ўсіх у нас) ёсць яшчэ, і гэта не сабрэць, ёсць трывога: наколькі мы замацавалі сябе дзяржавай, наколькі гэта замацаванне трывалае? І вось коджэ будзе сведчыць, што мы замацоўваемся. Збліжаюцца нават тыя розныя сегмен-

ты нацыянальнай супольнасці, дзе па-рознаму бачыць развіццё нашай дзяржаўнасці. Гэта глабальны працэс.

«ЗВЯЗДА»: Якія характэрныя рысы гэтага дакумента? Ігар ЧАРНЯУСКІ: Для аховы спадчыны важна тое, што праект кодэкса мае пераамясць з цяперашнім законам і разам з ім мае новыя падыходы — цэлы асобны раздзел па ахове археалагічнай спадчыны. Бо ахова і правядзенне работ на помніку архітэктуры — гэта адно, а ахова і правядзенне работ на помніку археалогіі — зусім іншае. Акрамя таго, падчас работы над коджэсам выявілася, што некаторыя моманты ў сферы даследавання археалагічных аб'ектаў не ўрагуюваны.

У рабоце з аб'ектамі архітэктуры таксама ёсць новыя падыходы, якія адлюстравваюць жшчывыя рэаліі. Ёсць добры інстытут навуковых кіраўнікоў работ на аб'ектах гісторыка-культурных каштоўнасцяў, але на сённяшні дзень рэстаўрацыя закранае не толькі культуру, але і горадабудуначую сферу. Мы знайшлі формулу, якая замацоўвае адказнасць за правядзенне даследаванняў і распрацоўку праектнай дакументацыі на такіх аб'ектах і павышае статус таіх спецыялістаў. Вельмі важна, што нам удалося іх захаваць.

Яшчэ адна добрая якасць будучага кодэкса — вывераная тэрміналогія.

Аляксандр СУША: Праект кодэкса ліквідуе існуючыя няўзгодненасці. Напрыклад, пры ажыццяўленні галерэйна-выставачнай і музейнай дзейнасці ў бібліятэках.

Святлана САРОКА: Адна з важных навацый кодэкса — дэфініцыя «культурныя дабрачоты». Асабліва ўвага надаецца людзям, якія маюць слабае фізічнае здароўе, інвалідам — культурныя дабрачоты павіны быць даступныя кожнаму.

Ключавое паняцце «культура» ў праекце кодэкса даецца праз два складнікі: супольнасць культурных каштоўнасцяў і культуру дзейнасці. Культурная дзейнасць уключае ў сябе больш за дзесяць напрамкаў. Да суб'ектаў культурнай дзейнасці дабавілі спонсараў і меценатаў. Культура прызнаецца галоўным фактарам самабытнасці беларускага народа.

Вольны мастак павінен быць абсалютна вольны, але не вызвалены ад маральных прыярытэтаў.

Наталля КУЧЫНСКАЯ: Коджэ мае пераамясць з трывалымі нормамі існуючага заканадаўства, што вызуляецца ў першую чаргу ў захаванні зместу дзяржаўнай палітыкі ў сферы культуры. А гэта — захаванне, развіццё і распаўсюджванне беларускай нацыянальнай культуры і мовы, забеспячэнне аховы гісторыка-культурнай спадчыны, стварэнне ўмоў для адраджэння, захавання і развіцця нацыянальных культурных традыцый, забеспячэнне развіцця культуры ў сельскай мясцовасці. Захаваўца магчымасць доступу кожнага грамадзяніна да культурных каштоўнасцяў.

Адметнай рысай праекта лічыю інавацыйнасць і адпаведнасць сучасным патрабаванням развіцця грамадства і дзяржаўнасці. Інавацыйныя ідэі і палітычныя тычацца супрацоўніцтва дзяржаўных органаў і камэрцыйных арганізацый і індывідуальных прадпрыемстваў, напрыклад, у рэалізацыі культурных праектаў, у сумеснай вытворчасці фільмаў, у арганізацыі і правядзенні культурных мерапрыемстваў. Узрасце роля грамадскасці ў вырашэнні пытанняў культуры праз стварэнне пры месцовых органах улады грамадскіх назіральных камісій па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, стварэнне пры дзяржаўных органах грамадскіх саветаў, камісій, кансультацыйных органаў і экспертных фарміраванняў па пытаннях культуры. Можна працягваць далей...

У газэце «Звезда» падчас «круглага стала» на тэму беларускай нацыянальнай культуры ўзнікла пытанне: навошта рэгуляваць гэту сферу? Безумоўна, свабода творчай дзейнасці павіна заставацца неадыхальнай, і ў праекце кодэкса не закладзена рэгуляванне творчай дзейнасці, але маецца норма пра яе абмежаванне, калі адбываецца прапаганда жорсткасці, гвалту, экстрэмізму і падобнае.

Рыгор СІТНИЦА: Што тычыцца свабоды творчасці, то я заўсёды падкрэслваю, што вольны мастак павінен быць абсалютна вольны, але не вызвалены ад маральных прыярытэтаў. Някая мяне называюць маралістам, але я ўпэўнены, што дзве тысячы гадоў грамадства існуе толькі там, што ў яго ёсць гэтыя прыярытэты. Калі б іх не было, то ўжо і мастацтва не было б.

Сёння лобы можа назвацца мастаком, і разгортваюцца вялікія дыскусіі, ці варта вучыцца мастацтву. Не важна, што ты намаляваў, важна канцэпцыя напісання. Любое смееце можна назваць перформансам, які выказвае нейкі прагэст.

Я прымую мастацтва на 360 градусаў і гатовы ўсюды шукаць пазітыўны выхад, але калі ідзе таліная прафанацыя, патрэбны нейкія шлозы. Інакш адбываецца размыванне, і пакуль мы дачакаемся геніяльнага выніку, прафанацыя нас знішчыць, нам не застанецца пра што гаварыць.

ДУХОУНЫ ЗДАБЫТАК

«ЗВЯЗДА»: Коджэ — гэта таксама культурны акт...

Рыгор СІТНИЦА: І кожны народ правуляе сябе праз гэтую творчасць па-свойму. Таму я хацеў бы, каб у коджэ беларуская мова была запісана як аб'ект нацыянальнай культуры, якую дзяржава павіна абараняць. У нас дзве дзяржаўныя мовы — гэта рэчаіснасць сучаснай Беларусі. Мне дзяржава гарантуе атрыманне інфармацыі на роднай мове. Але ў нас ёсць некаторыя тэлеканалы, дзе наогул няма беларускай мовы. Напрыклад, «СТБ». Я — гледзю, падаткапаліцельчык. Чаму мае падаткі не апраўдваюць?

«ЗВЯЗДА»: У законапраекце мова пазначана сярод нематэрыяльных каштоўнасцяў.

Алена ВЕШТАРТ: Мы згодзілі з таго, што культура — гэта тое, што створае чалавекам. Мова — важны элемент культуры, але адзін з яе складніках.

Рыгор СІТНИЦА: У нашым выпадку — галоўны, таму што не будзе мовы — не будзе дзяржавы. У праекце ж мова абмежавана адным словам і нават не названа, пра якую мову гаворка.

Алена ВЕШТАРТ: У нас ёсць Закон «Аб мовах» у Рэспубліцы Беларусі, які рэгулюе пытанні выкарыстання беларускай мовы. У Коджэ «Аб культуры» магчыма вызначыць сярод прыярытэтаў, на якіх грунтуецца грамадскія адносіны ў сферы культуры, прыпыл прызнаны беларускай мовы найважнейшым здабыткам беларускай нацыянальнай культуры.

Рыгор СІТНИЦА: Прапаную артыкул 70-ы Кодэкса «Аб культуры» дапоўніць пунктам «3»: «Беларуская мова з'яўляецца асноватворнай культурнай каштоўнасцю беларускага народа і Рэспублікі Беларусі. І пунктам «3.1»: «Беларуская мова як аб'ект культуры агульнанацыянальнага значэння знаходзіцца пад абаронай дзяржаўных органаў і забяспечваецца падтрымкай грамадскіх назіральных камісій па ахове гісторыка-культурнай спадчыны».

Таму я змагу ў любога чыноўніка запатрабаваць выканання гэтага забавы. Моўнае пытанне фактычна цалкам здымае пэўныя моманты непаразумення ў грамадстве.

Святлана САРОКА: Тэма мовы патрабуе асобнага гутаркі. Мова — найважнейшая святаяня, першаэлемент духоўнай культуры. Гэта тое, што нас вылучае сярод народаў свету. Усіх нас хвалюе лёс нашай мовы. Нам трэба на высокім узроўні пагаварыцца і пра культуру мовы, паколькі праблема тут ёсць.

На дзяржаўным узроўні па-стаўлена пытанне аб тым, каб не даць беларускай мове выйсці з уживання, загубіць. Гэта будзе першы коджэ па-беларуску. Дарэчы, Міністэрства культуры — адзінае міністэрства наогул, дзе справядлівасць выдзяецца на беларускай мове.

Наталля КУЧЫНСКАЯ: Кожны размаўляе на той мове, на якой яму зручна. Я, напрыклад, у жшчыві часцей размаўляю па-руску, але асабісты дзіянік і штотыднёвае планаванне вяду

на беларускай мове, з задавальненнем чытаю беларускіх аўтараў, вынавальныя паштоўкі падпісваю па-беларуску. Значна, што стаўленне да беларускай мовы ў грамадстве прыміна змянілася. Гэта не мова провинцыі, як лічылі раней, гэта мова навуковай эліты, краязнаўцаў, творцаў. Калі я ішла на спектакль «Чайка» ў Купалаўскага тэатра, хвалювалася: як жа вялікі Чхаў загучыць па-беларуску? Атрымалася прыгожа, вытанчна, глыбока.

Ігар ЧАРНЯУСКІ: Сёння Закон «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны» не перакладзены на рускую мову, і ўсіх гэта задавальнае.

Святлана САРОКА: Многія госці прыязджаюць у Беларусь, ім хочацца пачуць беларускую

Святлана САРОКА: Многія госці прыязджаюць у Беларусь, ім хочацца пачуць беларускую

мову, а мы, беларусы, на жалю, не вельмі патрыятычныя да свайго мовы.

Я асабіста размаўляю па-беларуску. І калі сустракаюся з кіраўніцтвам нашай краіны і гавару на беларускай мове, усе пераходзяць на яе і таксама прыгожа размаўляюць па-беларуску. Молдаўцы зараз цікаваць сустрэчы, святы, вяселлі ў духу беларускай культуры. У нас дзве мовы, але ёсць момант выбару, і часта прыклад іншых значыць шмат.

ВЯРТАННЕ СПАДЧЫНЫ

«ЗВЯЗДА»: Патрыётамі нас робіць гісторыя. Хачу вярнуцца да спадчыны, але ўжо матэрыяльна. Ёсць тая яе частка, што апынулася за межамі Беларусі. Ці ёсць магчымасць вяртаць тое, што страчана? Якім чынам гэта адлюстравана ў коджэ?

Ігар ЧАРНЯУСКІ: Вяртанне — паняцце абстрактнае. Цяпер трэба гледзець юрыдычна, якія каштоўнасці апынуліся за межамі. Нам вельмі цяжка штосьці вярнуць з Масквы і Санкт-Пецярбурга, калі яно там апынулася да 1917 года. Фактычна мы жылі тады ў адной краіне — Расійскай імперыі, і, напрыклад, слухіць паласы закана там апынуліся — у межах адной краіны. Тое ж з Варшавы, калі гаворка пра справы, якія рабіліся да падзелу Рэчы Паспалітай. Але ёсць розныя формы вяртання. Гэтая работа ўжо і цяпер праводзіцца, хоць заканадаўства яшчэ няма.

Адна з форм вяртання — перадача на дэпазіт (напрыклад, слухіць паласы з Расіі, якія дэманструюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі). Правядзенне сумесных і абменных выстаў. Нарэшце, вяртанне ў выглядзе электронных копіяў. Калісьці Музей тэатральнай і музычнай культуры вярнуў такім чынам архіў Агінскага.

Праект Кодэкса «Аб культуры» нам дае больш канкрэтыя механізмы па паслядоўнай рабоце ў гэтым кірунку. Тэма вяртання складваецца з некалькіх прыступаў: правядзенне даследаванняў, стварэнне агульнага рэестра (Інстытутам культуры Беларусі гэта якраз сёння і робіць на базе свайго кніг — Адам Восілавіч Мядзідз даўно б'е ў звані). База ёсць для стварэння такіх каталогаў.

Наступныя крокі — супрацоўніцтва, наладжванне адносін. І чаму ў некаторых краінах яно паспяхова выдзяецца? У Германіі гэтым займаюцца тры дзяржаўныя інстытуты, кожны мае свой бюджэт. Інстытут культуры Беларусі даможа бюджэтныя выдаткі праз Камітат па навуцы і тэхналогіям на распрацоўку згаданых каталогаў. Але гэтыя выдаткі скончацца...

Калі стваралася міжведамасная камісія пры Саўеце Міністэрстваў, Міністэрства культуры звяртала ўвагу, што на гэтую працу

трэба мець не экспертную групу на гістарычным факультэце БДУ, а асобную арганізацыю з асобным бюджэтам. Можна нават міжведамасную, таму што Міністэрства замежных спраў праводзіць вялікую работу, выцялае, наладжвае ўзаемаадносіны, каб каштоўнасці трапілі ў Беларусь. Шмат высылкаў прыклаў асабіста Уладзімір Шчасны. Шмат у гэтай справе залежыць ад асоб: даследчыка, адміністратара і фінансіста, які разумее, што трэба заплацаваць на гэта грошы. Акрамя таго, што будучы коджэ дасць прававы падтрымку, вельмі важна, каб былі ўключаны арганізацыйныя механізмы. Такая работа не праводзіцца час ад часу.

Аляксандр СУША: Працаваць над вяртаннем свайх нацыянальных

скарбаў з-за мяжы, грунтуючыся на ўласным заканадаўстве, даволі цяжка. Найважнейшым з'яўляецца заканадаўства якраз тых краін, адкуль мы хацелі б нешта вярнуць (напрыклад, расійскае заканадаўства фактычна забараняе вяртанне іншым краінам іх скарбаў). У той жа час немцы маюць судовыя механізмы, адсочваюць, дзе што захоўваецца, гады вядуць пераліскі, маюць на гэтыя заданы вялікае фінансаванне. Яны стварылі Фонд прускай культурнай спадчыны, які актыўна працуе гадоў 60 на збіранне раскіданых па свеце спадчыны Германіі.

Важны момант добрай волі ўладальнікаў. У плане заканадаўства з боку дзяржавы патрэбны некаторыя гарантыі, напрыклад, што каштоўнасць, прывезеная ў нашу краіну на выставу, будзе вярнуцца; важная наўнясць механізмаў страхавання, транспартавання. Гэты механізм павінен мець міжведамасны ўзровень.

У бібліятэчнай сферы за апошні час мы прывялі шэраг мерапрыемстваў у Вільнюсе, Рызе, Лондане, Варшаве, Маскве, Пецярбургу, Празе, ва Украіне па альтэрнатыўных формах вяртання: арганізацыі выставак, атрыманне лічбавых копіяў кніжных помнікаў. Апошні два гады актыўна працуем з беларускай дыяспарай.

Праца, якая раней вялася камісіяй «Вяртанне» на ўзроўні выдання асобных зборнікаў, будзе аб'яднаная ў спецыяльнае дзяржаўнае рэестра, стварэнне якога прадугледжана праектам кодэкса. Там працу трэба працягваць.

Ігар ЧАРНЯУСКІ: Падобныя інфармацыйныя рэсурсы павіны стаяць на трыма дзяржаўным грунцях. Ёсць, напрыклад, Банк звестак аб гісторыка-культурнай спадчыне Рэспублікі Беларусі. Я раскрываю гэты інфармацыйны рэсурс як надзвычайна важны, які раскрывае ўсе бакі канкрэтнага аб'екта спадчыны, пачынаючы ад яго месцазнаходжання, абліччя і заканавачы тым, што на ім адбываецца сёння. Калі гэты рэсурс стане інструментам не толькі для дзяржаўнага служачага люба ўзроўню, але і кожнага грамадзяніна зможна атрымаць інфармацыю. Ёсць у нас неабліг рэсурс «Жывая спадчына», створаны дзякуючы фінансаванню ЮНЕСКА. Але што далей? Рэсурс павінен развівацца, працаваць.

ЗАХАВАННЕ ПМНІКАЎ ГІСТОРЫІ

«ЗВЯЗДА»: У праекце кодэкса ёсць пункты пра тое, што значыць статус нацыянальнага аб'екта спадчыны, прымае пазбавіненне статусу. Некаторыя моманты можна трактаваць і так, і так...

Ігар ЧАРНЯУСКІ: Калі прафесійна з гэтым працаваць, то там няма дзіўназначнасці. Аўтэнтычна можа страціцца пры пэўных форс-мажорных сітуацыях: уздзеянні прыродных фактараў.

А калі ў выніку дзейнасці чалавека, то інавацыі павінен панесці адказнасць. Калі хтосьці хоча пазбавіць гістарычны помнік статусу каштоўнасці, тады пракуратура разглядае гэтую праблему (была такая сітуацыя па Магілёве): а якія намаганні вы прыклілі, каб захаваць аб'ект?

Ёсць розныя формы захавання і аднаўлення аб'екта. Дарэчы, ва ўсім свеце прынятая такая тэндэнцыя, што не трэба кідацца адразу ўсё рэстаўраваць. Перш за ўсё трэба аб'ект заканаверваць. А далей, зыходзячы з таго, якія ёсць дакументальныя крыніцы, вырашаецца, ці магчыма яго аднавіць? Калі гаворка пра аўтэнтычнасць, мы павіны ведаць, як аб'ект выглядаў, які быў яго матэрыяльны змест.

«ЗВЯЗДА»: Палажэнні будучага кодэкса аб культуры фактычна адмяняюць папярэдні Закон «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны», які ў свой час лічыўся праймавым. Ігар ЧАРНЯУСКІ: Закон 1992 года меў некаторую дэкларацыйнасць: многія пытанні вырашаны ў залежнасці ад таго, як хто глядзеў на праблему. У 1996 годзе фактычна прынялі новы закон з мноствам адсылчых нормаў, паводле якіх з'явіліся ўказы Прэзідэнта, пастаянна Савета Міністраў, загады Міністэрства культуры. Праект кодэкса ўлічвае ўсе гэтыя прававыя нормы, аб'ядноўваючы іх у адным дакуменце. Хутчэй варта гаварыць пра эвалюцыйную пераамясць.

ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ КУЛЬТУРЫ

«ЗВЯЗДА»: Мы жывём у эпоху інфармацыі, але ў праекце кодэкса няма часткі аб супрацоўніцтве са СМІ. Хоць культура — тая сфера, якую трэба папулярызаваць.

Ігар ЧАРНЯУСКІ: У сферы аховы спадчыны сабрэты не ад кога няма. Апошнім часам, праўда, журналісты здымаюць інфармацыю па тэлефоне, але я каб даваць інфармацыю, хачу бачыць чалавека, яго вочы, хачу жыццёва кантактаваць.

Аляксандр СУША: Бывае такое, што ёсць унутраная «кухня» — якую іншым разам не хочацца выступаць. Мне, можа, не хацелася б паказаць, як мы рыхтуем у Музеі кнігі тую ці іншую выставу, пакуль яна не адрэагулася. Часам ёсць суб'ектыўны фактар канкрэтных кіраўнікоў, якія маюць асабісты вопыт кантактаў са СМІ. Для многіх істотная некаторая боязь за тое, што скажаш лішняе. На ўзроўні кодэкса, відаць, гэтыя пытанні не вырашаюцца, яны рэгулююцца іншым законам.

Рыгор СІТНИЦА: Ці можам мы назваць хоць адну папулярную перадачу, прысвечаную культуры, якая атаяла б у прайм-тайм на адным з нацыянальных тэлеканалнаў, у якога вялікая аўдыторыя? «Беларусь 3» трэба доўга яшчэ працаваць, каб у яго была вялікая колькасць гледзючых. Але мне здаецца, што не на спецыяльным, а папулярным канале патрэбна нейкая перадача на ўзроўні ток-шоу. Памятаю, калісьці, напрыклад, была праграма «Страсіі па культуры».

Святлана САРОКА: Ёсць тэлеканал «Культура», які, дарэчы, з'яўляецца «Маладзёжна запрашае» і «Вечары ў Маладзёжне» з канцэртнымі праграмамі вядучых творчых калектываў нашай краіны і выканаўцаў беларускай эстрады. За мінулы год у нас з'явілася больш перадач, куды запрашаюць людзей культуры, дзе гучыць розная думка.

ТВОРЧАСЦЬ І ПОБЫТ

«ЗВЯЗДА»: Ці дапаможа коджэ рэальна ўдасканаліць працу і жыццё тым, хто культуру стварае? Рыгор СІТНИЦА: На вялікі жалю, я не знайшоў ніводнага палажэння, якое палегчыла б вырашэнне асноўнай праблемы, якая цягне Саюз мастакоў шмат гадоў.

Народны мастак Беларусі Леанід Шчамялей у маразы вымушаны за сваю майстэрню плаціць па сем мільёнаў у месяц... Гэта плата за камунальныя паслугі святло, вада, ацяпленне. Усе дагаворы на «камуналку» аформлены праз Саюз мастакоў і мне ў адзін дзень выстаўляецца велізарная сума, якая павіна быць заплачана ў той жа самы дзень або на наступны.

Згодна з Законам «Аб творчых саюзах», майстэрні прыраўноўваюцца да бюджэтных арганізацый. У 1999 годзе гэта было для нас істотнай палёгкай. Але цяпер у Беларусі дзве катэгорыі памяшканняў: жытло і ўсе астатняе. Для мастакоў святло, вада і цёплае каццё ў чатыры разы даражэй за сабекошт і ў дзесяць разоў даражэй за тое самае ў жылых кватэрах. Абсурд заключаецца ў тым, што творчыя майстэрні